

Рецензия

за кандидатурата на

д-р Невена Панова

в конкурса за

доцент

по направление 2.1 филология (старогръцка литература)

обявен в ДВ, бр. 96 от 6 декември 2012 г.

I. Академичната биография на д-р Панова

Д-р Невена Аспарухова Панова е отдавнашен активен член на колегията на античниците в нашата страна.

Тя е завършила Националната гимназия за древни езици и култури (1994 г.) и Софийския университет “Св. Климент Охридски” в специалност Класическа филология (1999 г.). Била е докторант в СУ между 2000 и 2003 и е придобила докторска степен по литература от ВАК през 2004.

Преподавала е старогръцки език в НГДЕК между 1998 и 2004 г. (през 2004 – като редовен учител). Била е хоноруван преподавател в СУ между 1999 и 2004. От есента на 2004 е редовен асистент по старогръцка литература в катедрата по Класическа филология. Между 2005 и 2008 е била и хоноруван преподавател по антична литература и философия в НБУ.

II. Области на професионален интерес

1. Платон като писател, а също като теоретик и критик на литературата

Професионалната квалификация на д-р Панова съответства на нейните научни интереси. Те са насочени към разбирането на старогръцката литература въз основа на размислите и творчеството на самите класически автори, сред които на първо място стои Платон – както като автор на литературни произведения, така и като критик на литературата, имащ определен възглед за нейната същност, прояви и влияние в обществения живот.

Това се вижда още от темата на нейната докторска дисертация, написана и защитена в началото на 2000-те – “Диалогичността в и според диалозите на Платон” (под ръководството на проф. Б. Богданов).

За това може да се съди и от насоката на нейните курсове.

Със студентите специалност “Класическа филология” в СУ тя работи главно по текстове, отнасящи се към класическата философска проза – както в дисциплината “Старогръцки език и автори”, така и във втората част от дисциплината “Старогръцка литература”.

В магистърската програма “Антична култура и литература” към същата специалност тя е съавтор и водещ на избираемия курс “Закони” на Платон – проблеми на превода и интерпретацията”.

В тази насока са и курсовете, водени до 2008 г. в Нов български университет: “Устно и писмено в старогръцката литература” и “Платон и платонизмът”.

За интереса на д-р Панова към Платон като писател и мислител за литературата свидетелстват немалко нейни статии и доклади на конференции:

- “Платоновите диалози за диалога” (Symposion, “Сонм”, 2000)
- “Около диалога” (По Платон) (ЛВ, бр. 15, 2002)
- “Сократ разказва *Хармид*...” (“Критика и хуманизъм”, кн. 13, 2002)
- “Четенето като слушане...” (Поредица “Нова българистика”, т. II. НБУ, 2005)
- “Ролята на разказвача в Платоновите диалози” (Първа конференция на млади учени..., 2006)
- “The Laws: Plato`s revised approach toward the problems of writing...” (Systasis, 2007)
- “Socrates ridens?” (“Алтера Академика” II, кн. 2, 2008)
- “The Daemon... The Oral Level of Philosophy according to Plato” (доклад на конференция в Radboud University, Холандия, 2008)
- “Произход на Платоновия сократически диалог” (сайт на АРУКО, 2009)
- “Телесност и език на тялото при Платон” (“Литература плус култура”, 2009)
- “Language of the Body in Three Dialogues of Plato on Love and Friendship” (доклад на конференция в Берлин, 2009)
- “Кратил...” (Studia Classica Serdicensia I, 2010)
- “Федър” 277 а – 279 с” (доклад на семинар в Хайлигкройцтал, Германия, 2011)
- “Пирът” 172 а – 178 а” (доклад на семинар в Хайлигкройцтал, Германия, 2012)
- “Платон като литературен критик в “Закони” (Societas Classica, 2011); същият текст е публикуван и на английски в “Класическото образование в контекст”. УИ, 2012

В съгласие с това са и някои от преводите д-р Панова - на първо място Платоновите “Закони”, кн. I-IV и VI-VII (“Сонм”, 2006).

Също - преводът от немски на книгата на Т. Слезак “Да четем Платон” (“Сонм”, 2002)

Резултатите от тези повече от десетилетни занимания на д-р Панова се съдържат в последните ѝ две по-големи публикации:

- завършената наскоро студия “Между естетиката и политиката.

Наблюдения върху Платоновата концепция за мимесиса в “Закони” (Годишник на СУ, ФКНФ с. 105) и

- монографията “Мимеополис. Върху Платоновата политическа и литературна теория на подражанието” (“Сонм”, 2012).

За тези изследвания ще стане дума по-нататък в рецензията.

2. Образи и повествование в Омировия епос

Като втора област на научен интерес при д-р Панова може да се посочат заниманията и с Омировия епос (образност и повествователна техника). За това свидетелства написаното от нея в:

“Наблюдения върху присъствието на морето в Омировия епос” (дипломна работа в СУ, 1999)

“Присъствието на морето в езика на Омировия епос” (“Език и литература” 1-2, 2001)

“Омировите герои и морето” (“Ах, Мария...” 15, 2003)

“Женски присъствия в Омировия епос” (Трета конференция на млади учени..., 2007)

“Das epische Meer zwischen Homer und Apollonios” (доклад на конференция в Тбилиси, 2007)

“Одисеята” на Пенелопа – вариации на мита и неговите интерпретации” (Societas Classica, 2008)

“Penelope’s Voice in the Odyssey and the Narratological Approach to Homer’s Epics” (доклад на конференция в Кишинев, 2008)

“Разказът за любовта на Одисей и Пенелопа в Омировата “Одисея” (сайт на проф. Б. Богданов, 2010)

“Самоукният и/или боговдъхновен аед: бележки върху “Одисея” (Девета конференция на млади учени..., 2012)

III. Занимания с други автори и теми; други академични и академично-обществени дейности

1. Преводи и проекти

Наред с това д-р Панова работеше съвместно с колеги-античници и хуманитари (и от България, и от други страни) върху текстове на други класически автори и по други теми от античната литература. Бих споменал преди всичко:

- преводите на Дионисий Тракийски (“Граматика”, 1996), Плутарх (“Тезей”; “Демостен”; “Цицерон”, 2008) и Елиан (“Шарени истории”, 2009).

- участието ѝ в проектите “Тезей” (дигитален архив с преводи на старогръцки автори на български) и “Арион” (изследване на рецепцията на античната драма в България).

2. Председател на АРУКО

Приятно ми е да отбележа и това, че д-р Панова е третият поред Председател на УС на Асоциацията за развитие на университетското класическо образование (АРУКО - регистрирана в СГС през април 2005 г.).¹ Тя беше избрана на този пост през декември 2011 и преизбрана на поредното Общо събрание на Дружеството в края на миналата година.

IV. Относно студията “Между естетиката и политиката. Наблюдения върху Платоновата концепция за мимесиса в “Закони”

1. Общо за студията

Тази студия на д-р Панова е с обем 56 стандартни страници. Разясненията, включени като бележки под линия са 60, а цитираните автори, издания и справочници са около 40.

Задачата на изследването, както аз я разбирам, е да проучи връзката между естетическите, политическите и – тъй като това е неизбежно – онтологическите идеи, засвидетелствани в Платоновите “Закони”. Изборът на “Закони”, разбира се, не е случаен – като преводач на произведението, колежата Панова е добре запозната с него. Освен това “Закони”, който се смята за последния от големите Платонов диалози, представя ясно и подробно неговите възгледи по повечето философски въпроси, които са го занимавали през живота му.

Изследването е съсредоточено върху идеята за подражанието – не само в изкуството, но и в други дейности - което у Платон, както и при повечето класически гръцки автори, се обозначава с думата *mimesis*. Невена Панова е цитирала множество места от текста, където се употребява тази дума, глаголят *mimēomai* и сродните им (от същия корен) съществителни, прилагателни и наречия.

2. *Mimesis*-ът в “Закони”

В началото (с. 2-9) д-р Панова прави кратко въведение към идеята за подражанието при класическите автори и употребата на термина *mimesis* – или, както успешно е казано на с. 10, “лексиката на подражанието”.

¹ <http://aaduce.wordpress.com/>

Накратко (с. 10-11) е определено отношението на Платон към тази дейност. За читателя става ясно, че тя не е ценна сама за себе си, а само ако съдейства за правилното израстване на човека и доброто функциониране на държавата. Това може да стане, ако се подражава на добри образци. Отгук нататък за философа остава задачата да посочи кои са добрите образци и да докаже съществуването им (независимо от различните мнения). И тъй като в Платоновата естетика красивото е проява на доброто или дори съвпада с него, то и поетът, който с помощта на божество (музата) открива красивото, ще създава произведения, в които се подражава на красиви образци. Поради това тези произведения ще са добри за душите на гражданите и следователно за обществото.

Когато преминава към текста на “Законо”, Н. Панова най-напред отбелязва, че и самата дейност, извършвана от събеседниците, може да бъде видяна като “подражание” – защото те чрез думите си опитват да изобразят онази идеална държавна уредба, която не може да се открие сред реално съществуващите държави, но е достъпна чрез мисълта.² След това се посочва мястото на подражанието в държавата, което събеседниците откриват. То може да бъде полезно - както е естествено - при възпитанието на децата; но и изобщо при всяко образование. Същественото е обучаемите да се насочват към имитиране (чрез разни видове игри) на дейности, които са полезни за държавата и за самите тях. Но тъй като подражанието е вродено на човека, случва се някои да подражават и на грозни (лоши) неща или на какво да е - просто заради забавлението. Такива увлечения трябва да бъдат пресичани. Защото подражанието не може да е ценно само заради удоволствието от него, тъй като и самото удоволствие не е ценност само за себе си (защото има разни видове удоволствия).

Тези Платоновы възгледи се откриват в изследването на Н. Панова чрез подбраните от нея места в ”Законо”. Разбира се, вниманието на авторката е насочено преди всичко към подражанието в изкуствата, особено в поезията (с. 28-38). Споменават се конкретните препоръки на Платон за присъствието на поезията и танца (очевидно, заедно с музиката) на държавните празници (с. 39-47).

На с. 49 въз основа на едно място от кн. VIII (816 d) Н. Панова казва, че според Платон за комическите представления (в които могат да участват само несвободни или неграждани) е характерна иновативността – и това се споменава като потвърждение на известното положение, че Платон препоръчва консерватизъм в изкуството. Тоест, според Платон, ако нещо в изкуството е ново, това е тревожен знак. На мен обаче ми се струва, че на конкретното място се казва нещо друго – че смешното само по себе си не е вредно, но и не е добре човек да произвежда смях без нужда; и поради това не *трябва да става очевидно, че някой свободен човек – било жена или мъж – се е научил на това, а при тези подражания винаги трябва да изглежда, че е ново* [за свободния човек – Н.Г.]. Сиреч, не е добре човек да

² Несъмнено и самите “Законо” са нещо, което авторът е мислел като подражание, най-напред като литературно произведение – защото там се подражава на разговор, който трима мъдри мъже биха провели по подобен повод – в този смисъл е цитираното на с. 50: *Ние самите сме поети на трагедия, по възможност най-красива и достойна...* и т.н. (817 b-c).

привиква със смехотворството, а още по-малко да става професионалист в комическите изкуства. Но това не значи, че те ще бъдат забранени в държавата, нито пък че човек изобщо не бива да се шегува.³

Невена Панова определя задачата на труда си като *основно очертаване на възможните полета на подражание и тяхното застъпване и разграничаване от позицията на философствания законодател, и добавя: като втора цел разгледаните пасажи (и типовете мимесис, за които те свидетелстват), макар и не съвсем последователно, бяха формално групирани, без да предлагаме стройна обобщаваща класификация (с. 51-52).*

Това съответства на съдържанието на труда, и аз мисля, че тези задачи, с оглед на използвания материал, са постигнати.

Напълно съм съгласен с казаното накрая на работата:

... основният Платонов принос в полето на подражанието според “Закони” е по-скоро в отчитането и описването на многопланово присъстващия в реалния свят мимесис и в опитите той да бъде регулиран (и от страна на артистичния, но особено на политическия субект), така че да се оказва средство за придвижване към истината и за разбиране на същността на идеалния образец.

V. Относно монографията “Мимеополис. Върху Платоновата политическа и литературна теория на подражанието”

“Мимеополис” е сполучлив опит за цялостно проучване на понятието (или реалията) “подражание” (mimesis) в Платоновите диалози. Към вече проучения от тази гледна точка текст на “Закони” Невена Панова прибавя размислите на Платон от “Държавата” и множество места от други диалози (“Софистът”, “Държавникът”, “Горгий”, “Кратил”).

Показва се, че понятието заема важно място в Платоновата философска система. “Подражанието” е вродена човешка способност (както мисли и Аристотел). То дава възможност за правилно назоваване на нещата (“Кратил”); усвояване на полезни за всеки човек и гражданин умения (в случаите с възпитанието на децата в “Закони” и на стражите в “Държавата”); изобразяване на мислимото (разговорът на събеседниците в “Закони”); изобразяване на добри характери (“Държавата”).

От друга страна, подражанието не е толкова висша дейност на душата, каквато е, например, мисленето за родовете и видовете (диалектиката). Главната опасност е, че подражанието произвежда образи (mimemata, eidola), които могат да бъдат взети от повечето хора за верни копия на истинните неща, докато в действителност те не са нищо повече от “напомнания” за тях. Освен това с подражанието може да се злоупотреби (когато то цели просто създаване на приятни усещания у зрителя/слушателя или дори измама) - за което се предупреждава надълго и често в диалозите (“Държавата”, “Закони”, “Горгий”).

³ Нито пък, че смешното само по себе си непременно изисква нещо ново – тук не се твърди това. В бележка 53 д-р Панова споменава, че има предвид тази забележка, изказана още преди време.

Невена Панова се стреми да обърне внимание главно на това, че възгледите на Платон по тези въпроси са по-усложнени, отколкото обикновено се представят. Тя подчертава, че Платон не е по принцип негативно настроен към поезията и изобщо към подражателните изкуства (дейности). Според него те биха могли да бъдат използвани разумно и следователно за доброто на държавата и гражданина. Може да се твърди, че Платон цени интелигентната шега и умереното забавление, които понякога се постигат чрез подражанието. Впрочем за това свидетелстват и многобройните комични ситуации, пародийни монолози и леко окарикатурени образи на исторически лица в самите Платонові произведения.

VI. Заключение

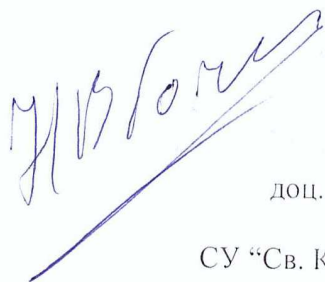
Убеден съм, че предложените на този конкурс публикации на д-р Невена Панова имат висока академична и културна стойност. Резултатите от нейната разностранна научна, академична и академично-обществена дейност несъмнено са от полза за всеки изследовател на класическата гръцка литература у нас.

Сред посочените в “Справката за приносния характер на трудовете” особености на нейния подход има едно твърдение, което характеризира добре работите ѝ, и затова го подчертавам и свидетелствам за точността му:

Специфичен и донякъде новаторски е подходът на многопосочно и детайлно анализиране на отделни понятия и реалии въз основа на конкретен текстови корпус... подобна методология... изисква и води към задълбочено вглеждане в оригиналните пасажи ... а така се постига ефект да се наблегне върху важността на оригиналния контекст за правилното разбиране на смисъла на всяка антична реалия.

Въз основа на изложените в тази рецензия факти предлагам на уважаемото научно жури да присъди на д-р Невена Аспарухова Панова научното звание “доцент” по старогръцка литература.

16 април 2013

Рецензент:

доц. д-р Николай Гочев

СУ “Св. Климент Охридски”